ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 2,2

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 20.06.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz
Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 20.06.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать. Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail: philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт: https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 20.06.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ШАКЕНОВА МАЙГУЛЬ ТУЛЕГЕНОВНА
Прецедентные имена как маркеры культурной памяти в современных медиа Казахстана 7

КОДИРОВА МУКАДДАС ТОГАЕВНА
Синергетическая трансформация узбекского и английского бизнес-дискурса 11

BAYNAZAROV ZOKIR
«Chig'atoy gurungi» va uning o'zbek tilshunosligi tarixidagi o'rni 16

XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Disleksiya neyrolingvistik muammo sifatida 22

RAHMATOVA GAVHAR OMONOVNA
«Devoni lug'ati-t-turk» asaridagi jangnoma she'rlar va ularning semantikasi 28

RAHIMOV USMONJON ERGASHEVICH
Pragmalingvistika va unga bog'liq hodisalarni antroposentrik nazariya asosida tadqiq etish 33

ABDULLAJONOVA MADINA TO'LANBOY QIZI
Disgrafiyaga xos xatolarning yoshga bog'liq dinamikasi 39

КАЛДЫГОЗОВА С.Е.
Термины-эпонимы в психологических блог-дискурсах 46

ASADOV ALISHER BAHODIROVICH
Preventiv nutqiy aktlarning lingvopragmatik va sotsiopragmatik jihatlari 39

ERIMMATOVA ZUXRA AZIMBOYEVNA
Qo'lyozmalarda kotiblarning (nusxa ko'chiruvchilarning) eng muhim amallari 54

ELOVA DILRABO QUDRATILLAYEVNA
Normativ matn talqinida sintaktik qamrovning o'rni 60

NORMO'MINOV SHERZOD TO'YCHIYEVICH
O'zbek shevalarida leksik tanlovning yosh omili: avlodlararo qatlamlanish 65

SAMINOV ABDUMALIK INOMJONOVICH
Oksyumoronning sintaktik-stilistik va lingvopoetik xususiyatlari (Shavkat Rahmon she'riyati misolida) 68

FAYZIYEVA AZIZA ANVAROVNA
Axloqiy-hissiy konseptlar: sof hissiy va sof axloqiy konseptlardan farqlanish mezonlari 72

ABDULLAYEV DAVRONBEK DILMUROD O'G'LI
«Maoniy an-nahv» kitobida «na'ti maqtu'» (uzilgan sifat) hodisasi 76

BABAXANOVA DILAROM AXMATXANOVNA
Ona tili boyligi – madaniy nutqni shakllantiruvchi vosita 79

ИСЛОМОВА ДИЛНОЗА УЙГУН КИЗИ
Понятие и функции социальной рекламы в обществе 82

ASATULLOYEVA MUHAYYO ALISHER QIZI
Til birliklarining pragmalingvistik xususiyatlari: informema va pragmema oppozitsiyasida frazeologik birliklarning o'rni 86

МУНДАРИЖА

MURODULLAYEVA SARVINOZ YORQIN QIZI
Xudoyberdi To‘xtaboyev hikoyalarida milliy-madaniy birliklar tarjimasi:
milliy koloritni saqlash strategiyalari 90

O‘ROQOVA MUBORAK
Sud-tibbiy ekspertiza matnlarining diskursiv xususiyatlari 94

TURSINBAYEVA SHAXLOXON ALIMBAYEVNA
Badiiy matnda sharqona muloqot etiketi va nutqiy strategiyalar 97

XALIQULOVA MUSHARRAF EGAMNAZAR QIZI
Ijtimoiy reklama diskursida til, ma’no va madaniyat munosabati 102

ABDUMUMINOVA DILNOZA XOMIT QIZI
Ingliz tilida holat fe’llarining metaforik kengayishi 105

TURAEVA ORASTA
Ways of expressing irony in the heroic dramas of John Dryden 109

ADABIYOTSHUNOSLIK

RAHMATOVA GAVHAR OMONOVNA,
SOTVOLDIYEV SIROJIDDIN MAXAMMADDIN O‘G‘LI
«Devonu lug‘ati-t-turk» asaridagi she‘riy uzindilar badiiyati 116

RAIMOVA SAYYORA ZAITOVNA
Intertekstual birliklarning poetik vazifasi 123

TASHPULATOV MUXRIDDIN RAXMATULLA O‘G‘LI
Jadid dramaturgiyasining g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari 127

FAYZULLAYEVA NIGINA SUR’AT QIZI
Badiiy tafakkurda jinoyat va psixologiya o‘zaro aloqadorligining estetik talqini 132

БУРАНОВА ЖАМИЛА АЛИЕВНА
Влияние мифологических мотивов создания и разрушения на сюжет романа 135

МУҲАММАД АБДУЛЛАЕВ
Убайдий ижодида салафлари ижоди таъсири 139

RAMAZON ABDULLAEV
Muizziy qasidalarda lirik mazmun va badiiy mahorat 142

TA’LIM

XALILOVA MUYASSARXON TOLIPOVNA
Bog‘lanishli matn yaratish malakasini rivojlantiruvchi zamonaviy metodlar 145

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 5
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

BOG'LANISHLI MATN YARATISH MALAKASINI RIVOJLANTIRUVCHI ZAMONAVIY METODLAR

Xalilova Muyassarxon Tolipovna,
Farg'ona davlat universiteti
tilshunoslik kafedrasi dotsenti,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Jahonning ko'plab rivojlangan davlatlarida nafaqat ona tilini mukammal bilish yoki til o'rganish, balki yuksak intellektga ega, salohiyatli, ma'naviyati yuksak, umummilliy va umuminsoniy qadriyatlarni egallagan shaxsni tarbiyalash ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifa sifatida qaraladi. Globallashuv jarayonida tilga milliy madaniyat belgisi sifatida yondashuv kuchaymoqda. Bu esa shu tilda so'zlashuvchilarning o'z ona tilidan amaliy foydalanish, ijtimoiy-siyosiy hayotdagi voqeliklarga turli munosabatlarini bildirish, his-tuyg'ularini ifodalash ehtiyojlarini yuzaga keltirmoqda. Til ta'limi oldiga muhim ijtimoiy buyurtma – milliy tilimizdan turli sohalarda amaliy foydalanish samaradorligini oshirish vazifasi qo'yildi.

Fikrlarni yozma tarzda savodli bayon qila olishga o'rgatish murakkab jarayon hisoblanadi. Fikrni yozma shaklda bayon etish malakasi murakkab jarayon bo'lib, ona tili ta'limining maqsadi shu parametrda mujassamlashadi[1].

O'quvchining yozma nutqini o'stirishda yosh, fiziologik xususiyatlarini, psixologiyasini inobatga olgan holda sabr bilan shug'ullanilgandagina qoniqarli natijaga erishish mumkin bo'ladi. Yozma nutq o'qituvchidan tekshirish uchun alohida vaqt talab qilganligi uchun ham ko'p o'qituvchilar ta'lim berishning bu usulini tanlamaydilar. Natijada esa o'z fikrini yozma tarzda bayon qila olmaydigan, fikrlamaydigan o'quvchilar shakllanib qoladi. Psixologiyaga doir adabiyotlarda yozish insonni fikrlashga o'rgatadigan eng mahsuldor usul ekanligi ta'kidlab o'tilgan.

Yozma nutqni rivojlantirish bolalarda kichik yoshdan boshlab amalga oshiriladi va yillar davomida rivojlantirib boriladi. Shu sababli ham bu jarayonni bosqichma-bosqich amalga oshirish tavsiya etiladi. Bu jarayonda o'qituvchilardan sabr va chidam hamda o'quvchilarga bilim berish ishtiyoqi talab qilinadi. Bu jarayon faqat dars vaqtida emas, darsdan tashqari vaqtlarda – to'garak mashg'ulotlari va qo'shimcha soatlarda ham olib borilsa, maqsadga muvofiq bo'ladi.

Maqoladagi fikrlar, asosan, empirik metod asosida olib borilgan kuzatishlar natijasiga ko'ra berilgan.

Matn yaratishda samarali hisoblangan metodlar yordamida bog'lanishli nutq matnlarini yaratishga o'rgatish eksperiment metodi asosida kuzatildi va xulosalar chiqarildi.

Yozma ishlarni yozish u xoh insho bo'lsin, xoh bayon yoki esse o'qituvchidan ham, o'quvchidan ham alohida tayyorgarlik talab etiladigan jarayon hisoblanadi. O'quvchi ona tili fanidan egallagan lisoniy bilimlarini yozma ishlarni yozish jarayonida amaliy qo'llaydi. Yozma ishlarga tayyorgarlik jarayonida qo'llash tavsiya etiladigan turli metodlar jarayonning samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Masalan, metodist olima T.Ziyodova tomonidan tavsiya etilgan «MYBT – 4»moduli – matn yaratishning bosqichli tizimi»[2][2,81] o'quvchilarning bog'lanishli nutq tuzish ko'nikmalarini shakllantirishda samarali usul hisoblanadi.Bu usulda o'quvchilar, asosan, oldin og'zaki, so'ng yozma nutq tuzishni o'rganadilar. Matn yaratishning 4 bosqichli tizimi bo'lib, u quyidagilardan iborat: so'z tanlash, so'z birikmalari hosil qilish, gap tuzish, matn yaratish. Bu usulda soddadan murakkabga qarab boriladi. Masalan:

So'z: kitob

So'z birikmasi: qiziqarli kitob, badiiy kitob

Gap: Do'stimning juda ko'p qiziqarli kitoblari bor.

Matn: Mening do'stim Abdumurod. Uning uyida juda ko'p qiziqarli kitoblari bor. Men uning uyiga borishni va kitoblarini o'qishni yaxshi ko'raman...

Yuqorida ta'kidlanganidek, yozish ko'nikmalari kichik yoshdan boshlab shakllantiriladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari to'g'ri yozishni o'rganib olganlaridan so'ng, yuqori sinfga o'tgach, bog'lanishli nutq tuzish

[1] Muxtarova SH. O'quvchilarning yozma nutqini o'stirishda yozma ishlarning ahamiyati. Academic Research in Educational Sciences. № 5.2022. - B.1167.

[2] Зиёдова Т. Матн яратиш технологияси. – Тошкент: Фан, 2007. – Б. 81.

o'rgatiladi. O'quvchilarda gaplarni xatosiz va chiroyli yozish, imlo qoidalariga amal qilish kabi ko'nikmalar rivojlantiriladi. O'quvchilarni matn tuzishga, ya'ni esse yozishga tayyorgarlik bosqichida yaxshi natija beradigan usullardan yana biri «Maktub» usuli hisoblanadi.

«Maktub» usulidan foydalanish ham bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirishda yaxshi samara beradi. Bu usulni 6-7-sinf o'quvchilari uchun qo'llash maqsadga muvofiq sanaladi. Bu usulda o'quvchilar o'zlari xohlagan insonga maktub yozadi. U xoh yaqin kishisi bo'lsin, xoh ertak qahramoni, o'quvchi unga maktub yozishi kerak bo'ladi. Tajribada adabiyot darsida o'tilgan Lengston Xyuzning «Rahmat, xonim» asari qahramoni Rojerning 20 yildan so'ng unga yaxshilik qilgan xonimga xat yozishi topshirig'i berildi. O'quvchilar juda katta qiziqish bilan bu topshiriqni bajardilar. O'quvchilar maktublarini yozib bo'lgach, ularni o'qituvchi tekshiradi va shundan so'ng barcha o'quvchi o'z maktubini ifodali qilib o'qib beradi. Yokiona tili darslarida biror grammatik tushunchaga xat yozish tajribasini qo'llasa bo'ladi. Masalan, 10-sinf «Ona tili» darsligining 162-sahifasida qo'shtirnoq haqida ma'lumot berilgan. O'quvchilarning qo'shtirnoqni qo'llash yuzasidan olgan bilimlarini mustahkamlash yoki baholash maqsadida ularga shu tinish belgisiga maktub yozish topshirig'i berilishi mumkin. Tajriba dars jarayonida o'quvchilar quyidagicha maktub yozdilar:

«Salom, qadrdonim qo'shtirnoq! Bu maktubni senga doim sening dastingdan past baho oluvchi o'quvchi yozmoqda. Senga maktub yozishimdan maqsad, ozgina meni ham tushunishingni, yordam berishingni iltimos qilmoqchiman. O'qituvchimiz seni boshqalarning gapini o'z ichingga olishingni doim aytadi, lekin men buni hamisha unitib qo'yaman. Ko'chma ma'noda qo'llangan so'zlarni, kesatiq, piching, kinoya va boshqa ma'no uchunqo'llangan so'zlarni, badiiy asar, musiqa asarlari, spektakl va boshqalarning nomlarini; muassasa, tashkilot, korxona nomlarini, zavod, fabrika, mehmonxona, turli transport vositalarining shartli nomlarini , sinflar, buyruqlar, qarorlarning ayrim bandlariga qo'shilib yoziladigan harflar: sinf, 9- «A», sinf, 135 – «V» sonli qaror, 10-moddaning «B» bandi);baho ballari («besh», «to'rt» yoki «a'lo», «yaxshi»); matn ichida kelgan maqollar, hikmatli so'zlar, sarlavhalarni o'z ichingga olishingni ham «Ona tili» darsligimizda yozilgan bo'lishiga qaramay, yozayotganimda unutaman. Sendan iltimos, yozayotganimda yodimga tushib tur!..

Bunday maktublarni xohlagan grammatik tushunchalarga nisbatan yozdirish mumkin. Ma'lumki, ona tili o'qitishning asosiy maqsadlaridan biri bu o'quvchining kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirishdir.

Kommunikativlikni shakllantirish borasida N. Fayziyeva :»...o'quvchilarda aloqa ko'nikmalarini rivojlantirish muammosi juda dolzarbdir. Kommunikativ ko'nikmalarning rivojlanish darajasina faqat bolalarni o'qitish samaradorligiga, balki ularning ijtimoiylashuvi jarayoniga va umuman shaxsning shakllanishiga ham ta'sir qiladi,»[1] - deb yozadi.

Maktub yozish kommunikativ aloqa turlaridan biri ekanligi ma'lum. Maktub yozar ekan, o'quvchi his-tuyg'ularini boricha namoyon qila oladi, shu sababli ham bu mashg'ulotni qiziqish bilan amalga oshiradi. Bu o'quvchining ona tili ta'limidan ko'zlangan maqsad kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish bilan birga o'rgangan lingvistik bilimlarini mustahkamlashga va esse yozish ko'nikmasini rivojlantirishga yordam beradi.

O'quvchining yozma nutqini rivojlanishiga samarali ta'sir etuvchi usullardan yana biri «Yozma bahslar» metodi hisoblanadi. Tajriba jarayonida 10-sinf oquvchilari bilan yozma shaklda o'tkazildi. O'quvchilarga gapirmasliklari, faqat yozma tarzda bahslashishlari tushuntirildi. «Taqlid so'zlarni mustaqil so'z turkumi deyish mumkinmi?» mavzusida bahs tashkillandi. Natijada o'quvchilar bu muammo yuzasidan bahslashar ekan, morfologiya bo'limi bo'yicha o'rgangan bilimlarini esladilar, fikrlarini asoslashga harakat qildilar.

Bu usulni qo'llash jarayonida sinf ikki guruhga ajratiladi. O'qituvchi ularga bahs mavzusini e'lon qiladi. Oq qog'ozga guruhlar navbat bilan o'z argumentlarini yozadilar. Og'zaki so'z aralashtirish umuman mumkin emas. Bahs so'nggida guruhlar tomonidan yozilgan fikrlar taqdimotchi tomonidan o'qib beriladi.

Mazkur metod o'quvchilarning bahslashish qoidalarini o'zlashtirish bilan birga fikrlarini dalillashga ham o'rgatadi.

O'quvchilarning so'z boyligini oshirish, matnt uzishda g'alizliklarga yo'l qo'yishlarining oldini olish maqsadida N.Mustafayeva tomonidan tavsiya etilgan «***Ma'nodoshini top***» usuli ham matn yaratish uchun tayyorgarlik bosqichida samarali metodlardan biri hisoblanadi:

«O'quvchilar sinf taxtasida navbatbilan oq qog'ozdan berilgan so'zning ma'nodoshini topadi. Masalan: *Yozuvchi – adib, muallif, avtor. Qadimiy – ko'hna, osori-atiqa, eski, azaliy. Bajarmoq – ijro qilmoq, amalga oshirmoq, ishlab chiqmoq. Yuz –*

[1] Fayziyeva N. Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarda aloqa ko'nikmalarini rivojlantirish shakllari va usullari. // Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2024. – B.87.

aft, bashara, chehra, oraz. Bunda o'quvchining so'z boyligi oshadi. Yozma nutqda o'rinsiz takroriy g'arizliklarga yo'l qo'ymaslikka o'rgatiladi. Nutqning go'zal bo'lishiga e'tibor qaratiladi. So'znit o'g'ri qo'llash malakasi rivojlanadi»[1].

Xulosa o'rnida aytish kerakki, shu kabi usullar ona tilidan turli mavzularni o'tish jarayonida darsni mustahkamlash bosqichlarida qo'llanilib, bu kabi zamonaviy metodlar orqali o'quvchilar sekin-asta esse yozishga tayyorlab boriladi. Bu metodlarni yoki essening «Argumentli esse», «Besh daqiqali esse», «Erkin yozish metodi» kabi turlarini yuqori sinflarda muntazam qo'llash o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, kundalik hayotimizda bo'lib o'tayotgan voqeliklarga nisbatan oshkora munosabatda bo'lishga undaydi hamda har qanday mazmundagi yozma matnni qiynalmay, savodli yoza olishga o'rgatadi.

Rezyume. Ushbu maqolada yozma nutq ko'nikmalarini takomillashtirishda bog'lanishli matn yaratish malakalarini rivojlantirishga yordam beruvchi zamonaviy metodlar, ularni tashkil etishning usul va yo'llari, ahamiyati yuzasidan ilmiy mulohazalar bayon qilingan.

Resume. In this article, the methods that help to develop the skills of text creation in the improvement of written speech skills, the methods and ways of their organization, and the importance of them are expressed.

Резюме. В данной статье излагаются современные методы, помогающие развивать навыки текстотворчества в совершенствовании навыков письменной речи, способы и способы их организации, а также их значение.

[1] Mustafayeva N. Ona tili darslarida noan'anaviy oyinlar. – "Science and Education" Scientific Journal. November, 2020. – B.142.